

Ciril Sorč

PNEVMATOLOŠKA EKOLOGIJA: NALOŽA KATOLIŠKE IN PROTESTANTSKE TEOLOGIJE

Jürgen Moltmannu za njegov 80. življenjski jubilej

Vsi smo na Noetovi ladji

Ko se sprašujem o usodi sveta in človeka, mi misli večkrat uidejo na podobo Noetove ladje. Bog ni hotel, da se reši pred potopom samo človek, ampak tudi vsa druga živa bitja. Kopno, kjer je ta ladja pristala, je tista gostoljubna zemlja, na kateri se bo v sožitju moglo življenje razvijati naprej. Golob, oljčna vejica in mavrica so znamenja, ki to vesoljno spravo nakazujejo. Pristanek na kopnem je sklenjen z obnovitvijo zaveze s človekom in vsemi ustvarjenimi bitji. Bolj kot dokončna uresničitev ostaja Noetova ladja napoved in znamenje upanja na eshatološke čase. Hkrati pa daje človeku jasno sporočilo, da je usodno povezan z vsem stvarstvom in da nima pravice »metati čez krov« nobenega ustvarjenega bitja ali sam ustvarjati »selekcijo« po svoji meri. Samo v vesoljni spravi in sožitju s stvarstvom (oljčna vejica) in Bogom (mavrica) se more izogniti potopu, še več, doseči zemljo, ki mu jo je Bog pripravil. Božji duh, katerega srečamo že nad vodovjem kaosa na začetku, se tukaj izkaže nad vodami potopa.

Današnji človek ne doživlja sveta in tega, kar ga obdaja, kot stvar, ki prihaja iz rok svojega Stvarnika, ampak kot nikogaršnjo zemljo, brezdušno materijo, tvar, naravo, ki je na milost in nemilost izročena v človekove roke, da jo po mili volji oblikuje. Takšen neodgovorni odnos do stvarstva, ko se človek čuti kot edini lastnik in gospodar vsega (torej nikomur odgovoren), se mu že krepko maščuje. Joachim Illies poudarja, da je kriza okolja globoko povezana s krizo človekove notranjosti, je samo ogledalo globokih sprememb našega notranjega sveta (prim. Illies, 1985:25). Ekološka kriza je samo eden od tistih

bumerangov, ki se vračajo v človekovo naročje kot odgovor na njegovo ravnanje.¹ Današnji človek je pozabil, da je samo oskrbnik vsega ustvarjenega in da bo Stvarnik zahteval človeku zaupano stvarstvo nazaj. Človek tudi pozablja, da je sam del tega stvarstva, čeprav njegova krona, vendar v stvarstvo postavljen kot v svoje naravno okolje, »rojstno hišo« in bivališče. Pozablja tudi, da je prav to stvarstvo skupaj z njim določeno za povečanje v eshatološkem času, ko bo nastalo »novo nebo in nova zemlja«, in ne za porušenje. Ekologija ni »konjiček« za prosti čas, ampak je stvar našega preživetja: kriza okolja je hkrati kriza človeštva. Naš cilj ni rešiti se *iz* okolja, temveč rešiti se *skupaj* z okoljem!² Tukaj nam pride na pomoč pnevmatološka ekologija. Tej smo »zavezani« vsi kristjani, tako protestanti kakor katoličani in pravoslavni. Pred seboj imamo eminentno ekumensko področje skupnega sodelovanja.

Pri odkrivanju kriterijev za tako življenje v stvarstvu, ki ustreza Svetemu Duhu in s tem *naravi* samega stvarstva, moramo biti pozorni na naslednje: »Stvarstvo, narava, predvsem pa človek, prejemajo svoje bivanje od oživljajočega božjega Duha in so stalno nanj naravnani. Govorjenje o Duhu kot stvarniku pa ne sme zamegliti ali izključiti dejstva njegove nedostopnosti. Hkrati moramo na stvarstvo vedno gledati v luči novega stvarstva. Prav to razpadljivo, padlo, zatirano stvarstvo je naravnano na odrešenje in polno dovršitev« (Hilberath, 1992:545; prim. 543–547). Pnevmatološka ekologija, ki temelji na pnevmatološkem nauku o stvarjenju, nas ne odvrča od realnih

- 1 Ko pišem ta prispevek, me sredstva obveščanja zasipavajo s poročili o ptičji gripi, ki se spreminja v človeški, medicinski, družbeni, gospodarski in še kakšen problem.
- 2 Med drugim glej glede tega vprašanja naslednja dela: Požarnik, H. (1999): *Prihodnost napredka*. Celje: Mohorjeva družba; Boff, Leonardo (1996): *Unser Haus, die Erde: den Schrei der Unterdrückten hören*. Düsseldorf: Patmos; Drewermann, Eugen (1996): *Der tödliche Fortschritt. Von der Zerstörung der Erde und des Menschen im Erbe des Christentums*. Regensburg: Pustet; Gruber, F. (2001): *Im Haus des Lebens. Eine Theologie der Schöpfung*. Regensburg: Friedrich Pustet Verlag; Moltmann, J. (1997): *Die Quelle des Lebens. Der Heilige Geist und die Theologie des Lebens*. Gütersloh Chr. Kaiser-Gütersloher Verlagshaus; Thiele, Johannes (1992): *Die Heiligkeit der Erde: Bewahrung der Schöpfung und Lebenslust*. Graz-Wien-Köln: Styria Verlag.

problemov narave, temveč jih postavlja v tisti kontekst, v katerem se pokažejo vse razsežnosti teh problemov in v katerem je podano izhodišče, kakor tudi smernice za njihovo rešitev.³

Duh ustvarja

O Svetem Duhu govori krščanska veroizpoved kot o Duhu stvarniku, stvaritelju. Njegovo stvarjenjsko moč okušamo in odkrivamo na neštetih področjih. Ustvariti zanj ne pomeni samo priklicati v bivanje, ampak temu bivanju dati tudi globoki smisel, zaradi katerega prejme vsaka stvaritev svojo enkratnost, neponovljivost. V vsem uresničuje globoki, notranje smiselni načrt, ki vse stvari povezuje v urejeno, kozmično stvarnost. V svojem stvarjenjskem delovanju ne prihaja v nasprotja, temveč nasprotja, na katere naleti in imajo destruktivne silnice, odstranjuje. Njegovo ustvarjanje je pravzaprav povezovanje, urejanje. Duh je v resnici tisti kohezivni dejavnik vsega ustvarjenega, ki daje le-temu notranjo trdnost, kon-sistenco in smiselnost. Kakor v notranjem trinitaričnem življenju, tudi v stvarstvu izvršuje svojo povezovalno vlogo (*vinculum*). Povezuje stvari same v sebi in med seboj, povezuje človeka s stvarstvom in stvarstvo z Bogom. Prav zaradi notranje logike, ki jo Duh dosledno uveljavlja in upošteva, opazamo smiselno naravnost stvari druge na drugo, njihovo notranjo povezanost, govorimo o stvarstvu, ki je organska celota vsega ustvarjenega. Sveti Duh je Duh stvarstva in s tem stvarstvom tudi ostaja, tako stvarstvo ni mrtva ali v bivanje vržena snov, materija, bivanjskost, temveč prostor stalnega delovanja Svetega Duha in prostor njegove navzočnosti. Sveti Duh omogoča relativno samostojnost vsega ustvarjenega, torej tisto samostojnost, ki ni osamljenost, temveč naravnost, povezanost v nekakšno vse večjo in smiselno stvaritev ali umetnino. Po slikoviti podobi sv. Ireneja je Sveti Duh ena od dveh rok (poleg Sina ali Logosa), s katerima Bog Oče ustvarja in ureja vesolje in človeka (Irenej, *Adversus haereses* 4,20). Sveti Duh uveljavlja tudi v stvarstvu zakonitosti trinitarične perihoreze, povezanosti in naravnosti, ki ustvarja edinost v različnosti in različnost

3 Moltmann poimenuje svoj nauk o stvarjenju, katerega razvija predvsem v delu *Gott in der Schöpfungslehre. Ökologische Schöpfungslehre*. München: Chr. Kaiser Verlag (1985), »pneumatologische Schöpfungslehre«; prim. str. 12; 23–27.

v enosti. Jürgen Moltmann poudarja, da trinitarični pojem življenja, ki vključuje medsebojno prešinjanie, perihorezo, določa ekološki nauk o stvarstvu.⁴ V tem vključevanju pa ohranijo stvari svojo enkratnost in drugačnost in ne izgubljajo lastne vrednosti. V to vse večjo celoto prispevajo svoj delež. Raznolikost stvarstva je zagotovljena (to je inkluzivizem, ki ne odpravlja drugačnosti, ampak jo vključuje v še večjo enost).

Stvariteljska moč Duha je potrebna v vsakem trenutku obstoja sveta in človeka, prav tako, kot je bila dejavna pri njunem začetku. Stvarstvo, predvsem pa človek, ne nosi samo »potez« Besede (Logosa), po katerem je vse ustvarjeno (prim. Jn 1,1–18; Kol 1,12–20), ampak tudi »poteze« Duha ljubezni in življenja, Duha, »ki oživlja« (nic.-car. veroizpoved). Če odkrijemo v stvarstvu dih Duha (dih, katerega moramo razlikovati od tistega v zgodovini odrešenja), potem je to stvarstvo toliko bolj svet, v katerem in s katerim smo povezani; toliko bolj ga moramo spoštovati, negovati in ohranjati. Tudi v povezavi z zlorabo stvarstva smemo govoriti o »grehu zoper Svetega Duha«. To stvariteljsko moč božjega Duha, ki »v čudoviti previdnosti vodi tok časov in prenavlja obličje zemlje« (2. vat. koncil: Cerkev v sedanjem svetu [CS], 26,4), je na vsakem koraku odkrival že starozavezni človek. Beseda in duh (ali dihi), s katerima Bog vse ustvarja, kliče v bivanje in vzdržuje, sta zato za starozaveznega človeka tudi dokaz božje suverenosti nad vsem ustvarjenim (prim. Ps 33,6; Iz 11,4; Jdt 16,17).

Duh ohranja

Ostajanje Svetega Duha v svojem stvarstvu je nadvse pomembno za razumevanje svetopisemskega in krščanskega pojmovanja sveta in vesoljnega stvarstva. Ta navzočnost Duha in pnevmatološka prežetost vsega z njegovo navzočnostjo omogoča kristjanu nadvse bogat pogled in odnos do stvarstva.

- 4 Prim. Moltmann, 1985: 31. Moltmann je zelo »občutljiv« za ekološka vprašanja in zato se vedno znova odziva na probleme, ki se pojavljajo v njegovi bližini, kakor tudi v širnem svetu, saj ni nič takšnega, kar ne bi bil tudi naš problem. Prim. npr.: Moltmann, 1997:89–152; Müller-Fahrenholz, 2000:128–140. O »hudičevem krogu« industrijskega uničevanja narave spregovori Moltmann že v delu *Der gekreuzigte Gott*, 1972:307–308.

Sveti Duh je tisti, o katerem pravi 2. carigrajski koncil, da v njem »vse obstaja« (Denzinger-Schönmetzer: člen 421).⁵ »Božja beseda in božji dih sta pri izvoru bivanja in življenja vsega stvarstva (prim. Ps 33,6; 104,30; 1 Mz 1,2; 2,7; Prd 3,20–21; Ezk 37,10): Svetemu Duhu se spodobi, da vlada, posvečuje in oživlja stvarstvo, saj je Bog, istega bistva z Očetom in Sinom ... Njemu pripada oblast nad življenjem: ker je namreč Bog, ohranja stvarstvo v Očetu po Sinu (Bizantinska liturgija).« (*Katekizem katoliške Cerkve*, člen 703.) Sveti Duh omogoča vsaki stvari njej lasten obstoj; v njem pride vsaka stvar do svoje identitete. Če smemo trditi, da v Svetem Duhu vse obstaja, potem je on tisto območje uresničitve in bivanja vsega stvarstva, brez katerega bi vse stvari zašle v kaos ali padle v nič, ki je vladal, preden je (v jeziku bibličnih podob) božji duh začel veti nad vodami (prim. 1 Mz 1,2). Zato ni čudno, da krščansko izročilo, teologija in duhovnost, vidi in prepozna v tretji božji osebi tako »Duha stvarnika« kakor tudi »Duha posvečevalca«.⁶ Zato bi smeli v duhu Teilharda de Chardina prepoznati v Duhu tisto kohezivno, povezovalno moč, ki vse ustvarjeno vodi h dokončni dovrstitvi v pleromi, v točki omega. Če je torej v stvarstvu dejavno navzoč božji Duh, potem to stvarstvo ni vase zaprti sistem ali stvarnost, marveč za Boga in prihodnost odprta realnost. In pri tem razvoju more sodelovati tudi človek. Tako pravi naš avtor: »Bolj kot katerikoli 'posvetnež' je (kristjan) prepričan o vrednosti in pridu, ki sta neodjemljivo skrita v vsakem najmanjšem zemeljskem uspehu, hkrati pa uvideva boljše kakor pa sleherni puščavnik, da je vsak dosežek ničen, če vidimo v njem zgolj osebni (pa tudi vesoljen) dobiček – zunaj Boga. Kajti Boga, Boga samega išče kristjan skozi otipljivost stvarstva.« (Teilhard de Chardin, 1975:45.)

Starozavezni človek je spoznal, da stvari padejo v nebivanje, se povrnejo v nič, če Bog umakne svojega stvariteljskega in oživljajočega duha. To spoznanje privre na dan predvsem v psalmih, v katerih občuduje starozavezni pesnik veličino in lepoto stvari in modrost tistega, ki je vse to ustvaril, priklical v bivanje in v bivanju ohranja

5 Prim. Welker, 1992:153–173; Moltmann, 1985:110–115; isti, 1991:106–116 (»Komm Heiliger Geist – erneuere die Ganze Schöpfung«).

6 Lahko bi rekli tudi: »Duha stvarjenja« in »Duha odrešenja«, katero mnogi cerkveni očetje imenujejo »novo stvarjenje«.

(prim. Ps 104 , 27–30; Ps 135,17). Ta duh (ruah) ni zgolj neka božja lastnost, ampak Bog sam, znamenje njegovega osebnega zavzemanja za stvari. S tem ko Jahve kliče stvari v bivanje in jim daje življenje, jim pravzaprav daje delež pri svojem bivanju in pri svojem življenju. Zato smemo gledati vse stvari v Bogu in Boga v vseh stvareh, ne da bi zapadli v panteizem. To je tisti zdravi *panenteizem* in to je tisti *šekina* (prim. Moltmann, 1991:60–70; Pisano, 2005:185–201), prebivanje božjega Duha v svetu, v svojem stvarstvu, po katerem Bog ne postane stvar in stvar ne bog. Še več, Bog sam je neomejeni prostor svojemu stvarstvu. On je vabeči, vključujoči Bog, v katerem se je mogoče naseliti (bewohnbarer Gott) (prim. Moltmann, 2002:29–41). Šekina tako govori o *občutljivosti* Boga: po svojem Duhu prebiva sredi svojega stvarstva in sredi ljudstva. Duh sotrpi (empatija Duha), se žalosti, se veseli skupaj z ljudstvom, Duh je v svojem prebivanju sredi tavaajočega in trpečega stvarstva eno samo hrepenenje in gonilna sila k zedinjenju z Bogom in zdihuje po umiritvi v novem in popolnem stvarstvu.

Duh je tisti, ki vzdržuje to pravilno distanco in vzpostavlja nepreklicno bližino. Če to prenesemo na novozavežno raven, je s tem odlomkom izraženo delovanje binokostnega božjega duha, predvsem v ljudeh (prim. Kraševac, 1989:392). Gospodov duh je tista življenjska moč, katere je polno vse stvarstvo, zato ni ničesar, kar bi bilo Bogu tuje, kar bi bilo »daleč« od Boga: »Gospodov duh prežema ves svet, in ker povezuje vse stvarstvo, ujame vsak glas.« (Mdr 1,7.) Seveda pa je to le »senca« prihodnjega razkritja Duha.

Duh vabi k sodelovanju

Človek kot utelešeni duh išče in odkriva v stvarstvu tisto vsebino, ki jo je položil vanjo isti Duh Stvarnik. V tem stvarstvu obstajajo zakonitosti, ki omogočajo harmonično sobivanje Boga, človeka in narave. Tu je vidna izvirna podoba in trdnost vsega bivajočega. Človek naj bi odkrival in upošteval te zakonitosti ter jih s svojo ustvarjeno ustvarjalno močjo ohranjal in razvijal. Samo v zvestobi in v moči Svetega Duha, ki je *Spiritus Creator*, more človek postati *homo creator*. Ni res, da je človek samo občudovalec stvarstva in predvsem občudovalec in častilec Boga Stvarnika, marveč je tudi sooblikovalec stvarstva in sodelavec samega Stvarnika, kar mu daje naslov

soustvarjalca.⁷ Ali bolje, v svojem ustvarjalnem delovanju občuduje in časti njega, ki mu daje to moč in poslanstvo. Najbolj ustvarjalen je človek takrat, ko se vključuje (po nezaslužnem daru) v nezadržen ustvarjalni proces, ki ga izvršuje in usmerja Spiritus Creator. Ohranjeni pristni pomen posameznih stvari, pomeni odkrivati njihovo pravo mesto, ki odgovarja duhu vsega ustvarjenega. Človek ne more stvarjem podeliti nove namembnosti, funkcionalnosti, temveč naj bi spoznal in uveljavljal njihovo namembnost prav v tistem kontekstu, ki stvára daje največji pomen in sijaj. Človek ni poklican, da si stvari podredi, jih izrabí, temveč da jih vključi in iz njih izvabi tiste dobrine, ki jih v sebi hranijo in morejo prispevati pri gradnji skupnega »oikosa«, skupnega doma. To skupno hišo mora vsaka generacija prepustiti prihodnjim rodovom kot »vseljivo« in ne v ruševinah (prim. CS 69). Prav tako bi človek zgrešil poslanstvo narave, če bi jo pobôžil, ji pripisoval in od nje zahteval to, kar jo presega. Kako zgrešeno je iskati v stvareh potešitev naših hrepenenj po smislu in sreči.

Sveti Duh ustvarja ustvarjalce in jih vabi k ustvarjalnemu sodelovanju, hoče, da človek prepozna v stvarstvu tudi svoje odtise. Kljub svoji nezadržni moči noče »prehitevati« svojega sodelavca človeka, temveč ga »počaka« in potrpežljivo uvaža v to častno, vendar tudi odgovorno delo. Da, upošteva tudi tisto razdiralno stvarnost, ki jo imenujemo v svetopisemskem jeziku greh. Greh kot misterium iniquitatis postane »preizkusni kamen« stvarjenjskega delovanja Svetega Duha. Tukaj se Duh najbolj »prilagodi« novim razmeram in ostaja tisti, ki ohranja trdnost temeljev tam, kjer je zgradba razpokana, omajana ali celo v ruševinah. Reči smemo, da Spiritus Creator v tem globoko ranjenem stvarstvu že snuje in pripravlja prenovo stvarstva. Spiritus Creator je tako tudi Spiritus Re-creator, Duh prenovitve stvarstva.

Duh dinamična moč stvarstva

Bog ni demiurg, ki bi se po končanem delu umaknil v nekakšno samozadostno osamo, ampak je Stvarnik, ki *ostaja* s svojim stvarstvom nepreklicno povezan (kar izraža že sholastični pojem »creatio conti-

7 Ganoczy govori o soustvarjalnosti (Konkreativität) in sinergiji (Synergie). Prim. Ganoczy, 2001:185–192.

nua«, »trajno ustvarjanje«⁸). Dokaz te zvestobe je prav ostajanje v stvarstvu po delovanju Svetega Duha. Sveti Duh je eno samo razodetje resnice, da je Bog razodetja »zvesti Bog«, da se nikoli ne oddalji od svojih stvari, ampak da jih neprestano in vedno vzdržuje v bivanju, kajti v nasprotnem primeru bi se pogreznile v nič. Bivanje namreč posreduje samo tisti, ki je, ki je polnost bivanja, ki je edini resnično bivajoči. Če stvari prihajajo iz božjih rok, so tudi naravnane tako, da se vrnejo v njegove roke. V tem »vmesnem« obdobju, obdobju »prehoda« iz rok v roke, ima svojo odločilno vlogo Sveti Duh. On ustvarja v stvarstvu (na mnogo bolj popoln način v razumnem stvarstvu) hrepenenje, nemir, ki se more dopolniti samo v ponovnem in dokončnem srečanju s Stvarnikom. Govoriti smemo o »evoluciji Duha«, ki je dejavno navzoča v stvarstvu. Duh je nepogrešljiva vez med protologijo in eshatologijo, je neizbrisni »spomin« in resnični »predujem«, ki bistveno določata sedanost stvarstva.⁹

Trinitarične zakonitosti

V novi zavezi govorimo o stvarjenju v Svetem Duhu. Besedica »v«, ki jo pripisujemo Svetemu Duhu, tako govorimo o delovanju posameznih oseb Svete Trojice, ustreza vlogi Svetega Duha v Sveti Trojici sami (seveda v analognem pomenu). Sveti Duh je tisto »območje«, tisti »prostor«, v katerem se odvija medsebojno ljubeče podarjanje Očeta in Sina. Nič se ne odvija, dogaja zunaj Svetega Duha, tako da je Sveti Duh *prostor*, zunaj katerega ne moremo razumeti bogastva božjega življenja. Podobno smemo trditi o odrešenjskem podarjanju troedinega Boga navzven. Vsa ojkonomija odrešenja se odvija v Duhu daritve Očeta in Sina in v moči oživljajočega Duha vstalega Kristusa. V Svetem Duhu se odvija zgodovina odrešenja; v Svetem Duhu je prostor tudi za stvarstvo. Sveti Duh *ustvarja* ta prostor, je naročje, znotraj katerega ne vlada kaos, ampak kozmos, urejenost; je moč, ki

- 8 Tomaž Akvinski pravi v S.th. 1 q.104 a.1: »Conservatio mundi est continuatio actionis creationis.«
- 9 Kakor se pripisuje Sinu sredništvo pri stvarjenju vseh stvari, tako prejemajo te stvari svojo »dobrost« od Svetega Duha. Sveti Duh, ki je bil razlit na vse stvarstvo po posredovanju Logosa, priobčuje vsemu, kar obstaja, skladnost in trdnost.

iz kaosa ustvarja kozmos. V Svetem Duhu se Bogu sovražne sile (ponazarja jih pravodovje) spremenijo v Bogu razpoložljivo snov, s katero more razpolagati in jo oblikovati v svoje stvarstvo; da, more ji celo vtisniti svojo podobo (človeka, ki ga je ustvaril iz »*prahu zemlje*« tako, da mu je dahnil »oživljajočega duha«, je ustvaril »po svoji podobi in podobnosti«; prim. 1 Mz 2,7; 1,26–27). Vse pa mora biti najprej prežarjeno, posvečeno – obsenčeno po božjem Duhu, da more tako postati primeren prostor in snov za delovanje Boga. Po delovanju Duha more postati preprosta snov zakrament Boga, učinkovito znamenje Kristusove navzočnosti (prim. zakramentalna znamenja!). Ko hoče Bog nekaj ustvariti, na novo ustvariti ali prenoviti, najprej »pripravi« prostor po svojem Duhu. Tako vse pravzaprav ustvarja v sebi!

Sveti Duh povezuje stvar s Stvarnikom in zagotavlja s tem izvirno ter bistveno enoto stvari z Bogom in zato izvirno dobrost vseh stvari in njihovega bivanja, ki je zakoreninjeno in utemeljeno v ljubezni: »Bog je videl, da je dobro« (1 Mz 1,4.10.12.18.21.25.31). Sveti Duh je tako dejavna moč Stvarnika in življenjska moč stvari. Kjer se stvarstvo bolj uveljavlja kot stvarstvo, je še bolj potreben Stvarnik, saj se stvarstvo nikoli ne uveljavlja na račun Stvarnika in »razvoj« stvari ne pomeni »manjšanje« Stvarnika ali oddaljevanje od njega. Sveti Duh zagotavlja stvarjem tudi avtonomijo njihovega obstajanja kot nekaj »drugega« in s tem njihove svobode v ljubezni: v Duhu je ustvarjeno bitje v vsej globini svoje biti združeno s Stvarnikom, pa tudi v vsem dostojanstvu svoje lastne biti. To velja toliko bolj za tisto ustvarjeno bitje, ki more zaobjeti celotno stvarstvo, namreč za človeka v njegovi sposobnosti za sprejetje ali za zavrnitev ljubezni. Tragedija greha, ki je zajela celotno stvarstvo in povzročila, da celotno stvarstvo vse do zdaj skupno zdihuje in trpi porodne bolečine (prim. Rim 8,19 s.), je tista zavrnitev izvirne ljubezni, tista človekova želja »biti kakor Bog«, ki se razvije v globoko odtujitev stvarjem.

Teologija govori o naravi kot o tisti, ki je ustvarjena v Svetem Duhu. Pri odkrivanju kriterijev za tako življenje v stvarstvu, ki ustreza Svetemu Duhu, moramo biti pozorni na naslednje: »Stvarstvo, narava, predvsem pa človek, prejemajo svoje bivanje od oživljajočega božjega Duha in so stalno nanj naravnani. Govorjenje o Duhu kot stvar-

niku pa ne sme zamegliti ali izključiti dejstva njegove nedostopnosti. Hkrati pa moramo stvarstvo vedno gledati v luči novega stvarstva. Prav to razpadljivo, padlo, zatirano stvarstvo je naravnano na odrešene in polno dovršitev.« (Hilberath, 1992:545; prim. 543–547.)

Sveti Duh na strani življenja

Bog »čuti« veliko »odgovornost« do svojega stvarstva, saj je to, kar je narejeno iz ljubezni, predmet velike skrbi in odgovornosti (prim. Sorč, 1986:335–336). Zato Bog svojega stvarstva tudi nikoli ne zapušča, ampak ga, ne toliko po nekih brezdusnih zakonih, kolikor s svojim ljubečim spremljanjem, vzdržuje in ohranja. Ta »življenje ljubeči Gospod« je vedno na strani življenja ter bivanje in življenje omogoča ter ohranja. Ker je stvarstvo »domačija«, katero je pripravil Bog v svoji skrbi za človeka, od človeka pričakuje, da zanjo skrbi, kakor bi skrbel za svoj dom. Drži, da je stvarstvo izročeno človeku, da ga »obdeluje in varuje« (prim. 1 Mz 2,15) ter sme živa bitja poimenovati, kar pomeni, da ima nekakšno oblast nad njimi. Toda to obdelovanje in poimenovanje je v službi upoštevanja in odkrivanja realnih zakonitosti in relativne samostojnosti stvari samih. Podoba iz jahvističnega poročila o stvarjenju, ki nam opiše dogodek, ko Jahve pripelje k človeku živali, da bi jih imenoval (1 Mz 2,19 s.), nam odkrije prepad med človekom in ostalim stvarstvom (sebi primerne družice ne najde človek med živalmi, temveč v njemu enakem bitju). Vendar pa iz tega ne smemo sklepati, da so živali ustvarjene samo zaradi človeka, zato, da bi jih človek izkoriščal. Podelitev imena torej ni zgolj enostransko dejanje oblasti in prilaščanja, marveč predvsem izraz spoštovanja in priznanja drugačnosti teh bitij, drugačnosti, ki je nezamenljiva (prim. Lüpke, 1992:65–67). »Gospodovati živalim« in »podvreči si zemljo« (prim. 1 Mz 1, 26.28) ne pomeni ostalemu stvarstvu svojevoljno vsiliti svoje zakone, temveč pomeni odkriti njihove lastne zakonitosti ter jih spoštovati in upoštevati pri ravnanju z njimi! Samo tako bodo mogle človeku »služiti«. Upoštevati zakonitosti žive in nežive narave pomeni spoštovati njuno sožitje in soodvisnost. Narava ni naklonjena »monokulturi«, temveč sestavlja biotope, življenjska okolja, območja, v katerih vlada pestrost, ki je pglavilna zakonitost in pogoj preživetja ter obstoja. V moči Svetega Duha

nastaja *kultura življenja*, v kateri ne velja pravilo: živeti na račun drugega, temveč: živeti *skupaj* in *za drugega*, pa naj bo ta drugi človek, žival, rastlina ali neživa narava.

Sveti Duh *prebuja v človeštvu duha odgovornosti za stvarstvo*, s tem pa tudi ekološki čut. Odgovornost do narave je odgovornost do nas samih in naših potomcev. To spada k ljubezni do sebe in k ljubezni do bližnjega; končno pa tudi k spoštovanju in ljubezni do Stvarnika. Sveti Duh je poslan v ta svetni svet prav zato, da bi pripeljal božje stvarjenje (to moramo gledati v dinamičnem pomenu) in Kristusovo odrešensko delo do dovrčitve. Tako se Sveti Duh po vsej pravici imenuje »Bog na delu« sredi stvarstva in sredi zgodovine.

Sveti Duh garant prihodnosti stvarstva

Na drugi strani pa je Sveti Duh »*predujem, ara*« *prihodnjega stvarstva*. Zato pravimo, da je Sveti Duh eshatološki dar, dar, ki vodi stvarstvo k njegovi dokončni uresničitvi. Cilj stvarstva torej ni v uničenju, ampak v poveličanju! Če nam je to pred očmi, potem bomo znali z njim tudi bolj odgovorno ravnati in spoštovati njegovo notranjo zakonitost. Torej je Sveti Duh tisti, ki po svojem poslanstvu (prejetem od Očeta in Sina) »pripravlja« zgodovino in stvarstvo za eshatološko prihodnost. Zato ni vsak »napredek« in razvoj že resničen napredek in razvoj. Dokler je napredek v službi razkroja in uničevanja narave, je to izraz in vzrok nazadovanja, pa naj si človek pri tem še toliko domišlja. Tak razvoj je izraz človekove kratkovidnosti in iskanja napačnega izhoda. Prav Sveti Duh širi človeku obzorje in ga usmerja v resnično prihodnost, ki bo prihodnost človeka *in* sveta, ter ne človeka *na račun* sveta. Torej: »Nobenega odrešenja in poveličanja brez zemlje – nulla salus sine terra!« (Moltmann, 1995:301). Duh varuje človeka pred svetobežnostjo, saj se novo stvarstvo začenja že na tem svetu; obenem pa tudi pred napačno navezanostjo na *ta* svet, kajti »prihodnji svet« bo veličastnejši in popolnejši, kakor bi ga mogli »zgraditi« z materialom, ki ga ponuja sedanje stvarstvo (zaljubljenost v svet je napačna navezanost nanj in človek mu s tem ne dela nobene usluge, ker ga ljubi zaradi trenutne koristi). Človekova zgodovina je označena tudi z neprestanim iskanjem prave mere, ravnovesja med tema dvema odnosoma do sveta: svetobežnostjo in napačno naveza-

nostjo na svet. Pravega razmerja nas uči Sveti Duh. Zato kristjan spoznava, »da krščansko oznanilo nikakor ne odvrča ljudi od graditve sveta, nikakor jih ne žene v zanemarjanje blaginje bližnjega, temveč jih na dolžnosti v tej smeri še tesneje priklepa« (CS 34,3). Olivier Clément zatrjuje, da mora današnja tehnicistična civilizacija spet splesti »poročno zvezo z zemljo«. In nadaljuje: »Ustvariti moramo križišče med horizontalnim, kazuističnim vedenjem o stvareh, in vertikalnim vedenjem o nebeškem izvoru stvari. Tako bosta naša znanost in naša tehnika delovali v spoštovanju do zemlje, jo delali lepo in jo poduhovljali.« (Clément, 2006:242.) Pri ukvarjanju z zemeljskimi stvarnostmi pa mora človek upoštevati hierarhijo vrednot: biti je pred imeti; tvarni napredek in pridobitve so za duhovnimi in v njihovi službi (prim. CS 35,1); solidarnost pred pridobitništvom; blagor posameznika (ali peščice) ne sme biti v nasprotju ali ovira blagru celotne skupnosti, družbe in človeštva; zemeljske stvarnosti so in morajo biti pravzaprav v službi nebeških. Kjer spoštujejo to hierarhijo, tam se uresničuje božji načrt s stvarstvom, ki je: Vse po Kristusu v Duhu privedi k Očetu in dovršiti božje kraljestvo (prim. CS 39,2). To bo zadnji dan stvarjenja, ko bo Bog »počival« in se veselil svojega stvarstva in bo tega počitka deležno tudi ono.

Reči smemo, da Duh prihaja stvarstvu na pomoč, ko »izraža« hrepenenje in hvalnico stvarstva. »Sveti Duh je nekakšen glasnik stvarstva. Njemu lastno je tudi to, da pozna in spoštuje zakone, meje in možnosti stvarstva; zato delovanje Duha ni nikoli na račun stvarstva.« (Schütz, 1985:30; prim. Schrage, 1986:150–166.) Kjer deluje Sveti Duh, deluje popolnoma primerno stvarstvu, tako da upošteva tiste zakonitosti, ki jih je vanj položil njegov Stvarnik. Poudarimo, da mora vse, kar je živega, imeti vse možnosti za življenje, in to ne zgolj zaradi uporabnosti, zaradi človeka, temveč zaradi polnosti in lepote stvarstva, preprosto zaradi življenja in obstajanja. Duh stvarnik se tukaj izkaže kot Duh stvarstva. Kristjan se zaveda, da brez klicanja in prihoda Svetega Duha v samemu sebi odtujeno stvarstvo ni mogoče doseči svoje dovrčitve in cilja. Duh stvarnik je tudi Duh prenovitve, zato kličemo: »Pridi Sveti Duh ... in prenovil boš obličje zemlje!«

Isti Sveti Duh je tudi Duh novega, poveličanega stvarstva. On je arhitekt novega Jeruzalema. Tako je Duh tudi dovršitelj vsega, saj ne

pozabi svojim umetninam vtisniti zadnje poteze. Reči smemo: Sredi stvarstva, ki ga preveva svetni duh, veje Sveti Duh. On je odprl globine Boga in Jezusa Kristusa, tako da imamo v veri dostop do njih. Tako je vdrla v ta svet »novost« Boga in mi smo priče le-tega, smo v službi »novosti duha« (prim. Rim 7,6). To, kar je še pred nami, prodira v Svetem Duhu v sedanjí čas in prostor.

Sobotni počitek in osmi dan

Pomembno sporočilo glede naravnosti in dovršitve stvarstva imata tudi biblični pojem »sobota«, »sabba«, ki je dan počitka in češčenja Boga. Stvarstvo je narejeno v naravnosti na soboto. Sobota je v srcu Izraelove postave in ima velik pomen tudi za naravo. »Na soboto je bilo stvarjenje že izvršeno,« pravi Moltmann (Moltmann, 1985:20; prim. še 20–21; 281–299), zato pa je sobota predpodoba prihodnjega sveta. Zaradi tega dne je bilo vse ustvarjeno. Pojmovanje stvarstva, ki je usmerjeno k sobotnemu počitku, je povsem drugačno od pojmovanja sveta kot narave: ta pozna le čase in ritme, kjer ni prostora za sabbat. Šele svet, ki je pojmovan v luči sobote, je tisti, ki prihaja iz Božjih rok. Ne samo človek, ampak tudi narava potrebuje soboto, da se »odpočije«. Izrael je obhajal soboto kot Jahvejevo zapoved. Toda tedensko obhajanje sobote je vodilo k sobotnemu letu, v katerem je bilo vse rešeno vezi in vrnjeno na svoje mesto. V tem letu so bili tudi poravnani vsi odnosi med človekom in naravo. Tako se je starozavezni človek učil, da ni gospodar, ampak oskrbnik, in da bo moral vse vrniti resničnemu gospodarju. Toda tudi sobotno (jubilejno) leto je bilo priprava na eshatološki, mesijanski čas. Takó je bila vsaka sobota (sobotno leto pa še toliko bolj) predokus odrešenega sveta. Prihodnost stvarstva je v njegovi dovršitvi, ki se ujema z božjim sabbat, Božjim »počivanjem od dela in veseljem nad njim«. Ta sabbat je eshatološka šekinah, prebivanje Boga v svojem stvarstvu. V eshatološki šekinah sprejme novo stvarstvo celotno »prvo stvarstvo« in ga dovrši. Notranja enota sabbat in šekinah se nahaja v menuha, mirovanju, kar doseže Bog na sabbat skupaj s stvarstvom. To bo dokončni »sobotni počitek« (v luči stvarjenja) in večna »nedelja« (v luči odrešenja), ko bo Bog slavljen v vseh stvareh (prim. Moltmann, 1995:287–349; Sorč, 1997:93–94). To ne pomeni samo konca stvari-

teljskega in zgodovinskega božjega nemira, ampak tudi v pozitivnem smislu večno blaženost in večni mir Boga samega. Zato je to mirovanje večkrat povezano z »veseljem Boga samega«.

Jezus iz Nazareta je začel svoje javno delovanje prav z oznanjenjem mesijanskega časa. Prišel je zato, da napove leto Gospodovega usmiljenja (prim. Lk 4,18). Z njegovim delovanjem, izlitjem Svetega Duha, ki je Duh novega stvarstva, smrtjo in vstajenjem se je ta mesijanski čas uresničil. Zato obhajamo kristjani prvi dan tedna, ki je za nas tudi osmi dan, kot praznik vstajenja, kajti to je prvi dan novega stvarstva. Tako je novo stvarstvo v bistvu že vzpostavljeno in potrebuje samo še dokončne dovrčitve. Krščansko obhajanje *nedelje* ima zato veliko večjo vsebino in pomen za stvarstvo kakor pa starozavezna sobota. »Večna velika noč«, »praznik brez konca« bo v večnosti dovršitev tistega praznovanja, ki ga še »na poti« obhaja odrešeni človek. Če lahko rečemo za starozavezno soboto, da pripravlja pot mesijanskemu času, potem velja za nedeljo, da je že predokus tega časa, saj je s Kristusom že nastopil. Kolikor je stvarstvo privzeto v to »nedeljsko« praznovanje že sedaj, je za človeka tudi prostor praznovanja in veselja, ki sta eshatološki razsežnosti bivanja (prim. Sorč, 1982:200–214).

Za sklep

Stvarstvo je čudoviti Božji dar in znamenje njegove neprecenljive ljubezni. Ekološki in vseobsegajoči pogled nalaga človeku nalogo, da si prizadeva za ohranjanje stvarstva zaradi njega samega. Sicer pa smo tudi odgovorni prihodnjim rodovom. Zapustiti jim moramo takšen svet, ki jim bo omogočal življenja vredno bivanje na tej zemlji.

Politika in gospodarstvo, ki stavita na vse večjo rast in porabo, bosta zgrešila cilj in sta obsojena na propad. Viri so omejeni in neomejene rasti ni! Zato ekologija ni zgolj tehnični in okoljevarstveni problem, ampak je tudi etični in teološki problem. Še več, je tudi problem vseh kristjanov (ekumenski) in vseh religij (medreligijski). Po besedah Ernsta Ulricha von Weizsäckerja mora *homo oeconomicus* dvajsetega stoletja postati v enaindvajsetem stoletju *homo oecologicus* (Weizsäcker, 1999:33–54). Pri tem ima svojo pomembno vlogo *pnevmatološka ekologija*.

LITERATURA

- Boff, Leonardo (1996): Unser Haus, die Erde: den Schrei der Unterdrückten hören. Düsseldorf: Patmos.
- Clément, Olivier (2006): Drugačno sonce. Celje: Mohorjeva družba.
- Denzinger-Schönmetzer (1965, 36. izdaja): Enchiridion symbolorum, definitionum et declarationum de rebus fidei et morum. Romae: Herder.
- Drewermann, Eugen (1990⁶): Der tödliche Fortschritt. Von der Zerstörung der Erde und des Menschen im Erbe des Christentums. Regensburg: Pustet.
- Ganoczy, Alexandre (2001): Der dreieinige Schöpfer. Trinitätstheologie und Synergie. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Gruber, Franz (2001): Im Haus des Lebens: Eine Theologie der Schöpfung. Regensburg: Friedrich Pustet Verlag.
- Hilberath, Bernd-Jochen (1992): Pneumatologie. Handbuch der Dogmatik 1 (HdD). Düsseldorf: Patmos Verlag.
- Illies, Joachim (1985): Gottes Welt in unserer Hand. Freiburg im Breisgau: Herder.
- Kraševc, Jože (1989): Psalmi. Celje: Mohorjeva družba.
- Lüpke, J. von (1992): Anvertraute Schöpfung. Hannover: Lutherisches Verlagshaus.
- Moltmann, Jürgen (1972): Der gekreuzigte Gott. München: Chr. Kaiser Verlag.
- Moltmann, Jürgen (1985): Gott in der Schöpfungslehre. Ökologische Schöpfungslehre. München: Chr. Kaiser Verlag.
- Moltmann, Jürgen (1991): Der Geist des Lebens. München: Chr. Kaiser.
- Moltmann, Jürgen (1991a): In der Geschichte des dreieinigen Gottes. München: Chr. Kaiser.
- Moltmann, Jürgen (1995): Das Kommen Gottes. Gütersloh: Chr. Kaiser-Gütersloher Verlagshaus.
- Moltmann, Jürgen (2002): Gott und Raum. Moltmann, J./ Rivuzumwami, C. (Hg.): Wo ist Gott? Gottesräume – Lebensräume. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag.
- Moltmann, Jürgen (1997): Die Quelle des Lebens. Der Heilige Geist und die Theologie des Lebens. Gütersloh: Chr. Kaiser-Gütersloher Verlagshaus.
- Moltmann, Jürgen (1997a): Gott im Projekt der modernen Welt. Gütersloh: Chr. Kaiser-Gütersloher Verlagshaus.

- Müller-Fahrenholz, G. (2000): Phantasie für das Reich Gottes: Die Theologie Jürgen Moltmanns. Gütersloh: Chr. Kaiser-Gütersloher Verlagshaus.
- Pisano, O. (2005): »E abiterà con loro« (Ap 21,3): La Gerusalemme nuova e la shekinah. Bosetti, E. in Colacrai, A (ur.): Apokalypsis. Assisi: Cittadela editrice: 185–201.
- Požarnik, Hubert (1999): Prihodnost napredka. Celje: Mohorjeva družba.
- Schrage, W. (1986): Bibelarbeit über Röm 8,18–23. Moltmann, J. (Hrsg.): Versöhnung mit der Natur?. München: Kaiser: 150–166.
- Schütz, Christoph (1985): Einführung in die Pneumatologie. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Sorč, Ciril (1982): Ustvarjeni za veselje. Bogoslovni vestnik 42:200–214.
- Sorč, Ciril (1986): Ekološki problemi v luči teologije. Bogoslovni vestnik 46: 335–336.
- Sorč, Ciril (1997): Eshatologija. Ljubljana: Družina.
- Teilhard de Chardin, Pierre (1975): Božje okolje. Celje: Mohorjeva družba.
- Thiele, Johannes (1992): Die Heiligkeit der Erde: Bewahrung der Schöpfung und Lebenslust. Graz-Wien-Köln: Styria Verlag.
- Weizsäcker, Ernst Ulrich von (1999): Eine neue politik für die Erde. Freiburg-Basel-Wien: Herder.
- Welker, Michael (1992): Gottes Geist. Neukirchen-Vluyn: Neukirchener Verlag.